

Чумаченко І. Є.,
*кафедра аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія»,
к.ю.н., доцент*

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Характерною особливістю розвитку альтернативної енергетики у світі за останні роки є зростання ролі та активності місцевих адміністрацій, муніципалітетів та місцевих органів влади в просуванні проєктів. Для України відновлювана енергетика є новою галуззю господарства. Проте в програмних документах щодо розвитку регіонів у сфері енергетики почали відображатися планові заходи з використання відновлюваних джерел енергії, розвитку та підтримки альтернативної енергетики.

Одним з таких прикладів є Регіональна цільова програма енергоефективності Одеської області на 2020-2022 роки (далі – Програма) [1], що була затверджена рішенням Одеської обласної ради від 03 березня 2020 року № 1233-VII. Ця програма відображає напрями державної політики відповідно до Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 року № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» тощо.

В Програмі проаналізовано та визначено проблеми, на розв'язання яких спрямовано цей документ. Так, визначено перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору, в якому домінували великі виробники, викопне паливо, неефективні мережі, недосконала конкуренція на ринках природного газу, електроенергії, вугілля, до нової моделі, в якій створюється більш конкурентне середовище, вирівнюються можливості для розвитку й мінімізується домінування одного з видів виробництва енергії або

джерел та/або шляхів постачання палива. Водночас віддається перевага підвищенню енергоефективності й використанню енергії із відновлюваних та альтернативних джерел. Зменшення споживання викопних видів палива, у тому числі через їхнє заміщення альтернативними та відновлювальними джерелами енергії є одним з пріоритетних напрямків розвитку Одеської області. Впровадження заходів із запобігання та адаптації до зміни клімату також є одним із пріоритетів глобального розвитку енергетики.

Проаналізовано споживання палива й енергоресурсів та стану секторів господарства Одеської області. Так, зазначено, що основними енергоносіями в області є природний газ, вугілля, деревина, мазут, електроенергія, моторні види палива. Переважним видом палива для вироблення теплової та електричної енергії в містах Одеської області є природний газ, головними споживачами якого є населення (житлові будинки) та підприємства комунальної енергетики. Одеська область є енергодефіцитною, 91% електроенергії імпортується (переважно із Дністровської ГЕС). Решта електричної енергії надходить від сонячних електростанцій області та ТЕЦ. Серед міст найбільшим споживачем електрики є м. Одеса, серед районів – Лиманський та Овідіопольський. Втрати в електромережах сягають 26%.

При визначенні потенціалу енергоефективності у різних секторах обласного господарства відзначено, що на початок 2020 року на території Одеської області за «зеленим» тарифом на виробництво електричної енергії, працюють 40 об'єктів сонячної енергетики зі встановленою потужністю 465,04 МВт, 1 вітроелектростанція потужністю 32,7 МВт та 1 гідроелектростанція потужністю 0,9 МВт. Також, в Окнянському районі у 2019 році запрацював комплекс з переробки органічних відходів і силосу для виробництва електричної і теплової енергії зі встановленою потужністю 1,203 МВт. За 2018 рік введено в експлуатацію 4 об'єкти сонячної енергетики, за 2019 рік – 18 об'єктів сонячної енергетики.

При визначенні технічного потенціалу енергії вітру вказується, що завдяки підтримці Одеської облдержадміністрації розпочато роботу, щодо впровадження на території області розвитку вітрової енергетики та енергії. Наразі в області реалізовано один проект – перша в Одеській області черга вітрової електростанції

– ВЕС «Овід Вінд» із встановленою потужністю 32,7 МВт/год (9 вітрогенераторів). За перше півріччя 2019 року ВЕС «Овід Вінд» вироблено 31,9 млн кВт/год. Збудовано електростанцію компанією «Гюріш Іншаат ве Мюхендіслік А.Ш.» (Туреччина) яка є підрозділом «Guris Holding Co. Inc.». Крім того, загальна потужність тих, що будується та запланованих до будівництва 9 вітроелектростанцій, становить більше 500 МВт.

Безумовно збільшення кількості виробників електричної енергії із сонячного випромінювання та енергії вітру в області приведе до зменшення імпорту електроенергії та зменшення енергодефіциту Одеської області.

На наш погляд упущенням Програми є відсутність аналітичної інформації щодо питання поводження з побутовими відходами, яке залишається актуальним для багатьох регіонів України. Тільки у адміністративному центрі – м. Одесі – щорічний обсяг утворення твердих побутових відходів складає близько 2,1 млн. м³ (360 000 тонн), які вивозяться на полігон ТБО-1 «Дальницькі кар'єри».

Як зазначено у комплексній програмі енергоефективності м. Одеси на 2017-2021 роки [2], у процесі складування твердих побутових відходів на полігоні в умовах нестачі кисню, підвищеної температури і вологості відбувається природне розкладання органічних відходів та виділення біогазу.

Найефективніший спосіб скоротити викид в атмосферу метану з полігону – це його забір та утилізація. Здійснення заходів з дегазації полігону сприятиме: скороченню кількості небезпечних токсичних (в тому числі канцерогенних) органічних сполук (ароматичних вуглеводнів, формальдегіду, діоксину тощо), що надходять в атмосферне повітря з поверхні полігонів; зниженню залежності від окремих енергоносіїв. Так, з 1 т. побутових відходів видобувається приблизно 150-250 м³ газу з вмістом метану 60-80%; видобутку біогазу, генерації та продажу електричної енергії за «зеленим тарифом»; скороченню викидів парникових газів за рахунок використання для виробництва електроенергії біогазу замість природного газу.

Окремим питанням є необхідність створення регіональної системи енергоменеджменту. Відсутність професійного підходу до скорочення споживання енергоресурсів приводить до вели-

ких витрат або неефективного використання дефіцитних енергоносіїв, що не відповідає державному курсу на побудову енергоефективної політики та зводить нанівець зусилля виконавчої влади із забезпечення реалізації поставлених державою завдань з економії енергоресурсів. Наразі в Одеській області запроваджено електронний моніторинг як перший етап в проведенні механізму заходів, спрямованих на раціональне використання енергоресурсів.

Одеська область стала першим в Україні регіоном, де стартував процес реалізації ЕСКО-механізму в бюджетній сфері. Перший енергосервісний договір підписано у 2016 році на впровадження ЕСКО-компанією заходів з енергоефективності у бюджетній установі – Осичківська загальноосвітня школа I-III ступенів. Компанія зобов'язується забезпечити скорочення енергоспоживання у будівлі на 28%. Договір укладено строком на 10 років.

Одним з основних напрямків діяльності Програми є впровадження заходів з енергоефективності та енергозбереження в Одеській області, що призведе до скорочення видатків на використання паливно-енергетичних ресурсів в теплоенергетиці, житлово-комунальному господарстві, бюджетних підприємствах та установах, а також скорочення рівня невиробничих втрат паливно-енергетичних ресурсів. Ключовими заходами Програми є скорочення обсягів енергоспоживання у всіх сферах господарювання, впровадження заходів з енергозбереження та збільшення частки відновлювальних джерел енергії в області.

Таким чином, аналіз Програми дає підстави для висновку про перехід від декларативного характеру положень регіональних планів дій до конкретних показників та прогнозів. Проте, окремі неузгодженості регіональної програми з положеннями загальнодержавних та місцевих програм можуть стати тим фактором, що унеможлиблює досягнення очікуваних результатів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження регіональної цільової програми енергоефективності Одеської області на 2020-2022 роки: рішення Одеської обласної ради від 03 березня 2020 року № 1233-VII – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/>

2. Про затвердження міської комплексної програми енергоефективності у м. Одесі на 2017-2021 роки: рішення Одеської міської ради від 04 жовтня 2017 року № 2449-VII – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/100018/>

3. Дослідження здійснене у рамках виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання», за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України».

Шарапова С. В.,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, кафедра земель-
ного та аграрного права, к.ю.н., доцент*

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Відомо, що природні властивості землі не розподілені рівномірно на всій її території. Тільки частина земель має родючість, частина їх покрита лісами, містить цінні корисні копалини, також, не всі території придатні для будівництва. У зв'язку з цим блага землі не можуть бути вилучені однаково в будь-якій географічній точці. Перерозподіл землі в суспільстві (відбувається він в адміністративному порядку або в умовах вільного ринкового обороту) без урахування цього положення призводить до негативних наслідків - невинного і безсистемного скороченню родючих земель, скороченню лісових угідь, зведення об'єктів капітального будівництва без урахування особливостей надр тощо [2, с.110].

Для запобігання цих негативних наслідків земля повинна використовуватися ефективно, тільки в цьому випадку можливо зберегти всі властивості землі, її якісні показники, а також інші природні ресурси. Досягти бажаного результату можливо при комплексному використанні земель, саме при такому використанні враховуються особливості як природних ресурсів, так і земель з якими вони мають природний взаємозв'язок. Вважаємо, що ком-

плексне використання земель є одним із можливих способів забезпечення та досягнення ефективного використання земель.

Метою земельної реформи, відповідно до Указу Президента України від 30 травня 2001 р. № 372/2001 «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки», є забезпечення ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для суттєвого збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалів землі, перетворення її у самостійний фактор економічного зростання.

Проте, ефективного та екологічно безпечного використання земель України на сьогодні, нажаль, не досягнуто.

Ефективність використання землі як основного ресурсу, в першу чергу, сільського господарства, впливає на ступінь як соціального, так і економічного розвитку. У той же час суспільство повинно бути зацікавлене в збереженні земель та інших ресурсів для підтримки екологічного балансу та безпечного навколишнього природного середовища.

Ефективне використання земель є категорією економічною під якою, зазвичай, розуміють співвідношення між отриманою економічною вигодою (результатом) і витратами.

Економічна ефективність - складна категорія економічної науки. Вона пронизує всі сфери практичної діяльності людини, всі стадії суспільного виробництва і є основою для побудови кількісних критеріїв цінності прийнятих рішень. Такі найбільш істотні характеристики господарської діяльності, як цілісність, багатомірність, динамічність і взаємопов'язаність її різних сторін, знаходять відображення через категорію «економічна ефективність». Рішення цих проблем має бути адекватно ринковим трансформаціям зовнішнього середовища[4, с.45].

В економічній науці поняття «ефективність», «ефективність виробництва» як економічна категорія сформувалося в кінці 20-х років ХХ ст. У той час існували різні підходи до розуміння сутності та ролі вартісної категорії в справі регулювання господарських процесів, що відображало різні погляди на використання товарно-грошових відносин. Найбільший розвиток теорія ефективності в її сучасному трактуванні отримала в кінці 50-х і в першій половині 60-х років. В даний час теорія ефективності розвивається в

різних аспектах, які знаходять відображення в працях провідних учених економістів усіх напрямків [3, с.204].

Поняття ефективності володіє двома головними значеннями: по-перше, це економічна категорія, що виражає результативність виробництва, рівновагу витрат і результату; по-друге, це стан збалансованості економіки, тобто такий поділ ресурсів, який при збільшенні результативності для одних досягається не за рахунок програшу для інших[1, с.124].

Отже, можна додати, що при збільшенні результату, отриманого при використанні землі, такий ефект не повинен негативно вплинути на стан інших природних ресурсів. Та навпаки, при отриманні найбільшого результату та доходу від використання природних ресурсів, таке використання не повинно негативно позначитися на якісному стані землі, що може призвести до її виснаження, деградації тощо. Крім цього, необхідно не тільки збільшувати прибуток з використання природних ресурсів, а й зберігати і підвищувати родючість ґрунту, забезпечувати збереження природних ресурсів, їх відновлення та відтворення, охорону навколишнього середовища. Все це є однією із задач комплексного використання та охорони земель.

Сьогодні великі масиви земельних ресурсів, які знаходяться в користуванні використовуються не раціонально, нерівномірно, без урахування їх особливостей, при цьому, з метою отримати найбільшу вигоду, непоправна шкода наноситься як іншим природним ресурсам так і землям.

Приміром, нині в Україні істотної шкоди на стан природних ресурсів завдається посиленням видобутком бурштину, який здійснюється на території сільськогосподарських угідь і на землях лісгосподарського призначення. Видобування бурштину сприяє значному погіршенню екологічного стану порушених земельних ділянок внаслідок зняття верхнього родючого шару ґрунту, засмічення, порушення цілісності трав'янистого рослинного покриву, ослаблення продуктивності лісових насаджень тощо. На даному прикладі, бачимо, яка непоправна шкода може наноситися при використанні одного природного ресурсу іншим.

Окремі земельні ділянки неоднакові за якістю та складом, своїми властивостями, також на земельних ділянках можуть як знахо-

диться, так і бути відсутні інші природні ресурси. Все це впливає на підвищення ефективності використання землі, крім того, в залежності від господарського використання і під впливом людини, якість земельної ділянки та інших природних ресурсів, може змінюватися як в кращу так і в гіршу сторону. Охорона землі, її захист від деградації та забруднення, з метою зберегти всі особливості землі як природного ресурсу, призводить до необхідності її ефективного використання.

Отже, комплексне використання земель із дотриманням всіх належних умов щодо збереження, відтворення, відновлення, охорони, як земель так і пов'язаних з нею природних ресурсів, дає підґрунтя для забезпечення та підвищення ефективності використання земельних ресурсів. Що, в свою чергу, призводить до досягнення певної мети, конкретного кінцевого результату при мінімальному рівні витрат.

Список використаних джерел:

1. Власенко С.В. Эффективность в АПК – экономическая, социальная и экологическая. *Российское предпринимательство*. 2009. № 4 (2). С. 124-128.
2. Галиновская О.А. Особенности включения земли в правовые отношения в качестве объекта. *Журнал российского права*. 2012. № 8.С. 105-111.
3. Кучеренко В. Сущность понятия экономической эффективности предприятия. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2018. №.3.С.203-206.
4. Туровец О.Г. Организация производства. Москва: Экономика и финансы, 2010. 452 с.